

Taalvaardigheid

1 december 1988

Auteur: Jos van de Poel

Volume: 18

Nummer: 5

Pagina's: 256-271

Documenten

- [vonk_jrg18_047.pdf](#)

taalvaardigheid 1 wat ze is een menselijke eigenschap taalvaardig zijn leerlingen die in mondelinge en schriftelijke communicatiesituaties hun mannetje kunnen staan en die kunnen uitdrukken wat er in hen omgaat es leerplan 1988 1 zijn mannetje kunnen staan is tegen moeilijkheden tegenstanders opgewassen zijn een hele opgave mondelinge en schriftelijke problemen in sociale omstandigheden aankunnen kunnen uitdrukken wat je ervaart en denkt over die omstandigheden en dat niet alleen binnen de nederlandse les maar binnen het hele leven op en buiten school een hele opgave ook voor de leerkracht mondelinge en schriftelijke problemen leren oplossen in en buiten de les nederlands en dat met leerlingen die amper de kinderschoenen ontgroeid zijn communicatie komt eerst tot stand nadat ze naar anderen geluisterd hebben ze komt vooral mondelingtotstand twaalfjarigen grijpen niet spontaan vaarde pen om daarin te slagen moeten ze op de hoogte zijn van een communicatiesysteem een dialect een sociolect een algemene taal gebarentaal symboliek in het es leerplan staan luisteren en spreken samen maar ook zonder leerplan voorschrift zou men ze op school moeilijk kunnen scheiden woordgebruik veronderstelt eerst woordklank en opname van die klank voor het gesproken begrip komen de gehoorde klank en zijn duiding binnen het taalsysteem onze leerlingen moeten dus eerst leren horen want de praktijk leert dat ze die vaardigheid onvoldoende soms niet bezitten 2 luisteren het gehoor van onze leerlingen wordt kwalitatief en kwantitatief overbelast te veel en te sterk geluid beluisteren via een keihard spelende radio een kop telefoon een walkman beschadigt het gehoor vermindert het concentratievermogen en aandacht voor detail verdwijnt op school en ook thuis gehoorzamen de kinderen niet meer zo groeien pedagogische en didactische misverstanden van verkeerd begrip tot foutieve uitvoering van opdrachten van slecht spreken tot verkondigen van halve waarheden om te remediëren moeten heel wat krachten samenwerken de leerkracht de leerling en natuurlijk de ouders en al wie zich in hun vrije tijd met de kinderen bezighouden 2 1 de schooldokter fysiologisch verzwakt het gehoor tijdens de puberteit dat is een eerste oorzaak om degelijk en met veel geduld te remediëren veel erger is de oorbeschadiging 256 vonk 1988 18de jg nr 5 door een te groot akoestisch geweld alleen de schooldokter kan hier gericht adviseren en remediëren maar de leerkracht kan als hulp optreden net zoals de ouders en de

andere begeleiders 2 2 de leerkracht nederlands bestudeer de fysiologische beginsituatie van het gehoor van je leerlingen stel je klas zo op dat de leerlingen elkaar tijdens het spreken kunnen zien klanken staan nooit los van mimiek plaats slechthorenden vooraan of midden in de groep spreek zelf met een normaal tempo geen dictee snelheid ook geen snel vuur spreek duidelijk gearticuleerd a n meteen volume aangepast aan leslokaal en aantal aanwezigen en dwing je leerlingen ook zo te spreken speel problemen door aan ouders begeleiders collega s schooldokter p m s vergeet je collega s van volgend jaar niet leer je leerlingen luisteren zie 4 luisterbereidheid is moeilijker dan spreken ze hangt af van concentratievermogen laatje leerlingen zelf spreken en eis dat ze naar elkaar luisteren 2 3 de leerlingen zelfs de niet gehoorgestoorden hebben problemen om luisterbereid te zijn vanuit hun leeftijd maar ook vanuit hun omgeving en hun schooltraditie ze zijn misschien al zes jaar gewoon dat meester of juf alles zegt 3 het es leerplan over luisteren als taalvaardigheidscomponent het leerplan wil dat leerlingen door volgehouden oefeningen echt mondig worden daartoe is de noodzakelijk te vervullen voorwaarde dat ze weer leren horen op het einde van het tweede jaar van de eerste graad moeten ze gesproken of gelezen teksten i v m studierichting leeftijd belangstelling en levensomstandigheden kunnen volgen d w z begrijpen ze moeten dus kunnen bewijzen dat ze de beluisterde tekst begrepen hebben ze moeten hem kunnen uitvoeren en opvolgen aanvullen doorgeven navertellen spelen en doorleven daar raken luisteren spreken schrijven kijken en lezen elkaar kan moeilijk anders nederlands is een geheel een taal om dat te bereiken moeten leerlingen woorden zinswendingen figuurlijke taal sociolect dialect taalreg ister stilistiek taalniveau zend en ontvangstkwaliteit concentratievermogen bezitten verstaan verwerken en er gepast op reageren luisteren gaat dus verder dan fysiologisch met je oren werken 257 4 systematisch leren luisteren in de eerste graad een mogelijke strategie om dat te bereiken 4 1 in het eerste jaar stap 1 luisteren naar reele geluiden ze herkennen los van elkaar en gecombineerd tot geluidsdecor eerst binnen de klas dan op school op straat in de natuur in elk geval starten met de dagelijkse omgeving van de leerlingen stap 2 zoals in 1 maar vanuit nagebootste geluiden en via technische apparatuur band plaat stap 3 van geluiden naar klanken zinvolle woorden zowel uit dialect als a n korte zinnen met aandacht voor intonatie en gevoelsgeladenheid elliptische zinnen en dan langzaam naar moeilijkere inhoud en grotere lengte van zinnen stap 4 luisteren naar en uitvoeren van bevelen richtlijnen mededelingen raadgevingen opdrachten achtereenvolgens van de leerkracht de medeleerlingen de opvoeders studiemeesteressen de directie de toevallige bezoeker verkeerspolitie de schooldokter de verpleegster als bewijs van begrip parafaseren de leerlingen eerst hun opdracht en voeren ze dan pas uit hiertoe ieren ze een luisterhouding aannemen d i een houding waarin ze door niets of niemand bij het luisteren in hun concentratie gestoord worden stap 5 herkennen en duiden van geluiden klanken stemmen uit de dagelijkse omgeving binnen en buiten de school begrijpen van boodschappen van onzichtbaren o a telefoongesprekken mededelingen via luidspreker vanuit een andere kamer ook in vreemde talen zowel bestaande als zelfverzonnen leerlingen moeten in staat zijn boodschappen d m v herkenbare woordvormen en intonatie te begrijpen zo leren ze ver-

banden leggen en nadenken stap 6 reproducen van moppen anecdotes korte verhalen na beluiste ring de moeilijkheidsgraad groeit ze leren het beluisterde herhalen vanuit een ander standpunt beoordelen op logica en uitvoerbaarheid parafraseren integreren doorgeven aan derden letten op details stap 7 zoals onder 6 maar nu met korte zakelijke teksten en langere fictie verhalen stap 8 kritisch luisteren naar technisch juiste uitspraak van anderen reeel en langs bandopnamen met aandacht voor juiste articuleringsklanken articulatie vlotheid intonatie en geloofwaardigheid in het overbrengen van de boodschap stap 9 zoals onder 8 maar nu naar zichzelf met kritisch oordeel over eigen spreken en leesteknik 258

4 2 in het tweede jaar stap 1 de leerstof van het eerste jaar wordt opgefrist en geremedieerd hiervoor wordt moeilijker materiaal gebruikt langere teksten teksten met ingewikkeldere handeling en moeilijkere woordenschat en zinsbouw stap 2 luisteren naar verhalen en gesprekken reeel en langs band en plaat met aandacht voor logica spanningscomponenten humor ontroering ring grotere moeilijkheidsgraad wordt verkregen door meer feiten gebeurtenissen personen gegevens en overgang naar meer zakelijkheid stap 3 stemmen worden gecombineerd met geluiden in zinvolle situaties luisterspelers worden beluisterd naverteld nagespeeld aangevuld stap 4 zakelijke teksten worden gevolgd om het praktisch nut fictie om de ethische en esthetische ontroering grotere moeilijkheidsgraad ontstaat uit storende bijgeluiden en ontbrekende fragmenten stap 5 luisteren als gesprekspartner met aangepaste luisterhouding en gepaste reactie ook door lichaamstaal in verstaan begrijpen redeneren met interpreteren van wat gehoord werd stap 6 beluisteren van poëzie en poëtische montages 4 3 zo maar vijftien onderdelen behandelen in een graad eist meer dan vijftien lesuur som mige vullen een volledig lesuur andere zijn maar lesonderdeel heel dikwijls merkt de leerkracht dat leerlingen erg onwennig reageren als ze moeten luisteren je kan er zelden iets over opschrijven hoe kan je dan iets leren er wordt een beroep gedaan op hun fysiek en hun intellect er moet dus zeker individueel begeleid worden dit is maar mogelijk als de leerkracht een stevige boekhouding voert dus de vorderingen en de tekorten op luistergebied noteert en dat is heel wat anders dan punten geven ook de leerling moet weten hoever hij zij staat en welk doel er nog te bereiken valt zo wordt er aan gedragsverandering en persoonlijkheidsvorming gewerkt met de collega's van de andere vakken anders heeft het hele opzet geen zin luisteren betekent simultaan werk leveren denken terwijl men luistert en luisteren terwijl men denkt maar ook ageren en reageren woorden kiezen houdingen aannemen het is de meest complexe activiteit binnen het leerproces een systematische aanpak is een mogelijke oplossing 5 expressiviteit is de basis voor het luisteren waar woorden tekort schieten helpen gebaren mimiek pantomimiek daden heel wat leerlingen zijn schuchter geworden na negatieve ervaringen met spontane uitingen anderen zijn van nature uit schuchter soms bang in de twee 259 gevallen moeten we hen toch uit zichzelf krijgen opdat ze leren luisteren elk kind heeft voldoende creativiteit maar ze moet expressief gemaakt worden ze moet naar buiten komen natuurlijk is elk kind anders en zullen we dus andere resultaten krijgen maar dat gebeurt in elke onderwijssituatie creatief luisteren kan pas wanneer het stil is 6 een model voor het begin van het eerste jaar fase 1 tafels en

stoelen staan aan de kant de vloer is netjes als het kan gedempt licht en zachte muziek leerlingen komen op hun kousen en in stilte binnen fase 2 met zachte stem geeft de leerkracht richtlijnen b v meisjes en jongens ga es rustig op de grond zitten een meter van elkaar we proberen vandaag iets heel moeilijks we luis teren maar de stilte ga op je rug liggen benen naast elkaar gestrekt armen naast je lichaam sluit je ogen ontspan juist benen niet uitrekken armen losjes controle ademgewoon als je je slaperig voelt laatje dan maar gaan sssst zachte muziek verdwijnt wat hoor je nu en nu jan niks meer luister es goed mieke erg vreemd maar je leerlingen horen van alles hun eigen hart hun bloed hun polshorloge hun polsen en knieën en enkels een vlieg een auto in de verte een slaande deur de brandweer-auto belangrijk is dat leerlingen alleen antwoorden als ze toelating hebben ook dat moet je hen leren fase 3 het verhaal gaat verder b v loop even in stilte rond op mijnteken zijn jullie gillende indianen brullende leeuwen spelende kinderen vluchtende buffels stop schud handen en voeten in stilte ga weer zitten liggen ik laat je losse geluiden horen via de bandrecorder wie iets herkent mag zijn hand opsteken als ikje naam noem mag je antwoorden leerkracht iaat dan geluiden uit de school van de straat uit bos en wei horen leerlingen raden indien nodig wordt de band een tweede keer beluisterd in elk geval vraagt leerkracht naar nauwkeurigheid het hart slaat het bloed stroomt de pols kraakt de vlieg zoemt de auto remt fase 4 de leerlingen zijn na tien minuten behoorlijk moe tijd dus om te stoppen ze kunnen zich nog even ontspannen zoals in fase 3 als verwerking schrijven ze de gehoorde geluiden en nog andere op betere leerlingen bouwen er een verhaal rond competitie is in elk geval uitgesloten de intrinsieke motivatie ligt in het luister en ontdekkingsplezier dat klinkt helemaal niet zo sensationeel maar dat is ook de bedoeling niet 260 absolute voorwaarde om een geslaagde les te verkrijgen je moet je klas in de hand hebben 7 en eentje voor het einde van het tweede bron hans dorrestijn de blauwgeruite kiel 1978 fragment de rode vuurtoren thema buitenstaanders zwarte schapen zondebokken in t kort anne een jongen met vuurrood haar komt in een nieuwe klas die lacht hem uit de leraar zet hem naast janchi een neger jongen anne weigert die plaats fase 1 zoals bij 6 fase 2 de leerkracht vertelt stel je es voor dat je ros haar zou hebben wat zou dat voor jezelf voor je omgeving voor je vrienden en vriendinnen betekenen en wat zou verhuizen naar een andere gemeente be tekenen en naar een andere school gaan midden in het jaar en zo worden de problemen uit het verhaal naar de leerlingen toe gebracht via een klasgesprek af en toe laat de leerkracht de in genomen standpunten verdedigen en samenvatten fase 3 nu spelen we de situatie van een rosse jongen die midden in het jaar in een nieuwe klas terecht komt hij krijgt van de leerkracht een plaats naast een neger marokkaan turk fase 4 hier heb je ons verhaal zoals hans dorrestijn het opgetekend heeft verwerking verhaal in stilte lezen commentarieren voor en nastuk bijvoegen ook hier moet je met je klas al een heel eind op weg zijn ze moeten kunnen luisteren denken na denken reageren weten waar en hoe ze mogen tussen beide komen zich kunnen inleven in anderen een standpunt durven innemen daarom is deze tekst niet voor het eerste jaar hoe meer de leerkracht zwijgt stimuleren kan natuurlijk wel 8 besluit luisteren dus ook luisterbereidheid en concentratie kan aangeleerd worden zolang er geen fysiologische handicap bestaat het is

een individueel aan te pakken eigenschap behalve de leerkracht spelen heel wat andere begeleiders mee het is geen kwestie van enkele lesjes binnen twee leerjaren maar van een rode draad die door het dagelijks leven loopt langzaam en met veel geduld beginnen is erg noodzakelijk maar eisen stellen is dat ook luisteren is conditio sine qua non voor spreken schrijven kijken en lezen evaluatie gebeurt tijdens het leerproces tijdens het dagelijks leven 261 9 spreken als gevolg van het luisteren gaan leerlingen imiteren bewegen voelen denken commentarieren en spreken tekenen schrijven zich utdrukken ze hebben een stimulans gekregen en reageren nu non verbaal en of verbaal hoe lager hun denk en abstraheervermogen hoe sterker hun non verbaal gedrag spreken kan dus ook zonder woorden daarom geeft studie van mimiek en pantomimiek zoveel info over de mens daarom ook is het zo belangrijk dat wij elkaartijdens het spreken kunnen zien de klassieke klasopstelling in twee drie rijen kan niet tijdens spreeklessen behalve gelaatsuitdrukking en lichaamshouding is ook de begeleidende activiteit van het spreken erg belangrijk jonge leerlingen luisteren geconcentreerd d i zonder iets anders te doen als een andere leerling of de leerkracht iets uitlegt wordt er niet geschreven gelezen geprutst aan boeken of schoolgerei maar gekeken geluisterd nagedacht en gereageerd die reactie bestaat uit handopsteken schrijven opdracht uitvoeren antwoorden zo wordt concentratie bevorderd zo leert de leerling denken beheersing van lichaamstaal is even belangrijk als kunnen spreken leerkrachten mogen die taal aanleren in al haar facetten vanuit het gebaar naar het woord toe een groot gevaar schuilt hier in het aanleren van clichés bv een gevoel van pijn druk je uit door je voorhoofd te fronsen en je mondhoeken omlaag te drukken deze methode heeft ooit bestaan maar is voor goed afgeschreven gebaren groeien immers spontaan vanuit gevoelens en gedachten dus moet de leerkracht gevoelens leren beheersen en gedachten leren uitdrukken leren spreken wordt dan meteen opvoeden tot volwassenheid leerlingen kunnen niet juist spreken omdat ze hun lichaam niet onder controle hebben dat moet geleerd worden en niet vanuit een leerboek maar vanuit dagelijkse situaties om te kunnen communiceren moet de leerling ook over inhoud en vorm over gevoelens gedachten gespreksstof en spreektechniek beschikken inhoudelijk heeft spreken met geestelijk niveau met intelligentie te maken die heeft de leerkracht niet direct onder controle men moet alleen de juiste benadering vraagstelling opdrachten en het geduld vinden technisch spreken de leerlingen te stil te vlug te slordig een en ander houdt verband met eigen aard intelligentie temperament milieu vooropleiding daaraan remediëren is geen sinecure maar een systematische opdracht van een team specialisten bij luisteren speelt luisterbereidheid een grote rol bij spreken is de bereidheid tot goed spreken nog moeilijker aan te leren de puber luistert uit zichzelf al slecht en nu wordt hij nog gedwongen tot luisteren naar zichzelf 262 10 samenwerking zoals bij luisteren moet ook hier vak en graadoverschrijdend gewerkt worden alle leerkrachten binnen een klas moeten weten welke doelstellingen er voor spreken bestaan en er mee voor zorgen dat ze bereikt worden veel verder dan de klas reikt de verplichting na het s o jong volwassenen af te leveren die zich naar inhoud en vorm beter kunnen uitdrukken dan heel wat leidinggevende volwassenen van vandaag om dat te bereiken is teamwork nodig tussen leerling leerkracht en school-

dokter 10 1 de leerling meestal moeten leerlingen hun mondwerk efficient en adequaat leren gebruiken vanuit korte drilmomenten naar vlote mededelingen en expressief gelezen teksten spreken betekent immers individueel gedachten en gevoelens uitdrukken in confrontatie met anderen een reactie op een actie daaruit ontstaat het gesprek zijn de nodige voorwaarden niet vervuld dan blijft praten een monoloog waarbij de leerling geen baat vindt de leerkracht moet luister en spreektechnieken bijbrengen ze veronderstellen alle twee systematiek maar de eerste raakt dieper de kern van de mens dat aanleren vertrekt vanuit een diagnose van verworven technieken over remediering naar volwaardig con verseren 10 2 de leerkracht nederlands hoe zit het met de technische spreekvaardigheid van de leerkracht dus met haar juiste a n klanken haar gehoor haar musicaliteit en haar technische beheersing van articulatie volume tempo frasering en pauzering vers- taan de leerlingen haar wel in de grote of kleine klasruimte het eerste lesuur op maan dag en het laatste op vrijdag hoeveel spreekt de leerkracht en hoeveel de leerling zijn ze evenwaardige gesprekspartners wordt er aan levende taal tijd bes- teed of is nederlands een opeenvolging van los van elkaar staande lesjes vooral los van spontaan en vlot a n wat eist de leerkracht van zichzelf in functie van de leer- lingen en hun achtergrond van de doelstellingen binnen die studierichting van de eisen naar de andere collega s toe wordt een half antwoord goed gerekend of moet er binnen nederlands ook wetenschappelijk accuraat gewerkt worden is taal maar een vak lijkt een ander of is ze vervoermiddel van nauwkeurige gedachten en gevoelens spreken is ook een kwestie van inhoud hoeveel inhoud heeft de leerkracht wat en hoe geeft ze door aan de leerling hoe leeft ze b v omgangsvor- men voor vooral leerkrachten nederlands kunnen niet streng genoeg voor zichzelf zijn als ze tenminste in hun taak van pedagoog didacticus geloven 263 10 3 de schooldokter stotteraars stamelaars brouwers en slissers kunnen door de school- dokterge holpen worden hij kan deze jongeren naar logopedie en orthodontie zen- den net zoals bij gehoorstoornissen komt de mutualiteit tussenbeide de dokter kan niets als de leerkracht de probleemkinderen niet ontdekt en doorzendt en de oud- ers er niet van overtuigt dat goed spreken zo belangrijk is als goed lezen schrijven en rekenen soms is logopedie een kwestie van enkele lessen mees tal is er veel meer tijd en geduld mee gemoeid belangrijker dan probleemkinderen opsporen is hen opvolgen leren spreken is een voortdurende wisselwerking tussen dokter logo- pedist leerkracht ou ders collega s hulppersoneel klasgenootjes en het kind over die continuïteit moet de leerkracht waken soms beschermend soms agressief soms stimu lerend maar waken in functie van de einddoelstelling 11 systematisch leren spreken in de eerste graad 11 1 in het eerste jaar stap 1 vanuit hun motoriek leren de leerlingen adem beheersen van daaruit groeien intonatie articulatie assimilatie en tempo stap 2 moeilijke letterverbindingen sj tje sch ik if en woorden worden los en in context gebruikt stap 3 kennis van eigen spraak en stemproblemen remedier- ing vanuit logopedie waar nodig eigen remediering niet schreeuwen gillen bij heesheid enz stap 4 eigen gedachten en gevoelens i v m dagelijks leven uit- drukken non verbaal verbaal aandacht voor spontaan gebruik van spreektaal stap 5 zoals onder 4 maar met aandacht voor spontaan a n stap 6 mededelingen raadgevingen bevelen van derden correct naar vorm en inhoud doorzeggen aan in-

dividuen en groepen stap 7 omgangsvormen u je uw jouw jullie gepast gebruiken vragen naar bedanken voor uitleg geven over telefoneren stap 8 deelnemen aan klasgesprek over dagelijks leven stap 9 herkennen en gebruiken van juiste a n klanken met aandacht voor plaatselijke afwijkingen en persoonsgebonden moeilijke letters stap 10 vlot en juist vertellen van gelezen korte fictie teksten met aandacht voor eigen inzet beweging tempo adempauze timbre volume en juiste a n klanken stap 11 zoals onder 10 maar nu met zakelijke teksten stap 12 spontaan vertellen van eigen fictie overgang naar drama en poezievoordracht 264 11 2 in het tweede jaar stap 1 herhalen en remedieren van de leerstof uit het eerste jaar stap 2 systematische uitspraak van moeilijke en vreemde woorden los en in context stap 3 systematische aanpak begin midden en eindarticulatie groot en klein mechanisme stap 4 vanuit gevoelsgeladenheid motoriek en expressievermogen naar ritme intonatie frazering en pauzering in een spontane a n taal stap 5 leerlingen leren een eenvoudige zakelijke technische uiteenzetting geven gebruiksaanwijzing recept zonder een hulpmiddel dan het geheugen stap 6 prozateksten parafraseren fictie stap 7 deelnemen aan klas en of groepsgesprek over klasoverstijgende onderwerpen in het a n stap 8 met en zonder notities een groepsgesprek verslaan voor een pel num stap 9 eigen gedachten gevoelens uiten n a v gedragingen en meningen van derden na hen reeel geobserveerd te hebben b v gedrag supporters beoordelen stap 10 zoals onder 9 maar nu vanuit geschreven en gelezen bronnen b v commentarieren van kranteberichten stap 11 omgangsvormen leren beheersen telefoneren doorverbinden af spreken tafelmanieren vragen en antwoorden zich verontschuldigen reclameren belet geven bedanken en danken omgaan met elkaar 11 3 losse bedenkingen spreken leer je niet uit een boekje en niet door losse klanken te oefenen spreken moet je doen voor je kan spreken moet je inhoud hebben een verband tussen spreken zinsbouw taalschat ligt dus voorde hand even belangrijk is de kennis van spreektechnieken in hun praktische toepassing leerlingen hoeven geen theoretische kennis maar ze kan helpen om telkens weerkerende problemen op te lossen gespreksonderwerpen in het eerste jaar blijven best binnen de dagelijkse ervaringswereld in het tweede jaar kunnen brederuit gesponnen onderwerpen behandeld worden maar daarvoor moeten leerlingen soms eerst bronnen raadplegen ze spreken dan vanuit lectuur en studie doorgeven van mededelingen is erg moeilijk het moet systematisch benaderd worden herkennen van a n is niet zo moeilijk maar gebruiken dan weer wel probeer van je leerlingen het spontaan gebruik binnen de school te verkrijgen eis van je collega s de nodige medewerking en van je directie de nodige in frastructuur om je leerlingen het spreken bij te brengen lokaal bandopnemer kaartenbak meestal blijft het bij onvervulde wensen maar wie niets vraagt 265 krijgt ook niets en wees streng volgens je doelstellingen als je vindt dat spreken belangrijk is moet je er ook consequent naar handelen omgangsvormen groeien spontaan uit luisteren naar en omgaan met an deren sommige situaties moet je extra binnen de school creëren of laten spelen onbeleefd is al wat de anderen kan storen leer de leerlingen beleefd leven vlot en acceptabel nederlands gebruiken staat in het es leerplan waar halen we de norm vandaan we hebben inderdaad geen academie frangaise ons gezond verstand en een jonge traditie wijzen echter de weg naar de taal van toneel radio en tv

wie daarbij aanleunt kan een overkoepelende taal leren plaatselijke klanken kunnen getolereerd worden maar hoe verder de spreker ervan verwijderd is hoe beter hij het a n beheerst alles hangt dus van de doelstellingen af 12 expressiviteit als basis voor het spreken waarom spreken en lezen onze leerlingen zo slecht omdat ze bang zijn en geen achtergrond hebben bang van de klasgroep de leerkracht en zichzelf een leerling gaat lang genoeg naar school om de druk van klaskameraden te kennen een 12 jarige komt gewoonlijk nog graag voor het bord de kinderlijke prestatiedrang overwint die druk een 13 jarige heeft het daar al wat moeilijker mee vooral voor schuchtere kinderen kan een mondelinge beurt voor het bord of een verplichte spreekbeurt een marteling zijn het kind voor de klas vreest een afgang met lachsalvo s op alle banken vreest nog meer de vrouw man met het puntenboekje in de hand vreest zijn eigen onbekwaamheid en wat nog wat leert het uit zulke oefening geheugenwerk afratelen van tekst vlug onverstaanbaar angst camouflageleren wat leert het niet spreken met het juiste tempo gearticuleerd geïntoneerd vanuit zijn eigen persoonlijkheid over alle dagse onderwerpen met belangstelling voor de luisteraars om de niet schuchteren hoeven we ons geen zorgen te maken maar de be doeling is juist de anderen te bereiken spreektechniek wordt bijgebracht door te oefenen in gevoeligheid en door dril in technische vaardigheden leerlingen moeten hun eigen overmoed of angst leren overwinnen en dat kan niet langs redevoeringen en toespraken ze moeten naar anderen en naar zichzelf in dagelijkse omstandigheden ieren luisteren vanuit eigen expressiviteit spreken ook wie deze wet ontkent is er oorzaak van dat leerlingen zeuren een dreun toon aanslaan nasaal en onnatuurlijk gaan spreken een leerling spreekt goed omdat hij zij zich goed voelt en omgekeerd de leerkracht moet er dus voor zorgen dat de leerling zich goed voelt ook binnen de soms kunstmatige sfeer van de school 266 een tweede reden van slecht spreken is gebrek aan achtergrond ook die kan verbreed worden door de eigen gevoelswereld via de zintuigen uit te breiden zintuiglijke en associatieoefeningen liggen aan de basis van woordenschat taaleigen luistervaardigheid grotere gevoeligheid voor stilistisch en meer smaak in het verwerven van kennis langs de rijke wereld van het boek zo is de ketting weer gesloten lezen schrijven denken over taal luisteren kijken en spreken horen bij elkaar ze bewijzen hoe sterk een mens opgevoed werd hoe beleefd hij met de anderen omgaat waar wanneer hoe hij spreekt dat heeft met innerlijke rijkdom en rijpheid te maken meer dan een toets kan testen 13 drie modellen 13 1 voor halfweg het eerste jaar dit model veronderstelt dat leerkracht en leerlingen al wat achter de rug hebben je kan niet zomaar met dictie beginnen eerst wordt het zijn bewust gemaakt dan de ruimte verkend zintuigen gebruikt en gevoelens uitgedrukt daarna komen de gevoelsgeladen gebaren met juiste klanken binnen de gepaste ruimte en dan zit je in de helft van het eerste jaar voor die tijd eis je wel a n van je leerlingen maar je legt zeker niet op alle slakken zout na deze les wordt je oordeel strenger fase 1 vooraf verzamelen leerlingen en leerkracht kinder en aftelrijmpjes jodelmuziek kopermuziek illustraties van sprekende en roepende monden jodelaars trompetten hoorns alpenhoorns toeters klok ken die komen aan het wandbord leerlingen krijgen tijd om ze te be kijken fase 2 gesprek waarmee hebben die afbeeldingen te maken hoe klinken luister es naar boots een hoorn na

fase 3 herhaal bimmelen bammelen bommeien dombom dombom dombom bangbangbang bangbangbang dombrombrom dombrombrom waar wonderen geschieden worden wonderen gedaan ik zit liever bij de runderen dan hier te moeten blunderen enz met veel afwisseling van klinkers en van klank naar zin fase 4 verwerking speelplaats met aftel en kinderrijmpjes in de klas gelezen korte teksten navertellen met nadruk op sono 267 riteit klankduur toonhoogte orkest ieder is een solo en een samenspeelinstrument dialectklanken kunnen als start niet als resultaat zingen helpt om de juiste toon en klank te treffen wat reciterend niet kan kan al spelend laat leerlingen spelend praten 13 2 en voor halfweg het tweede zonder tekst fase 1 vooraf verzamelen leerkracht en leerlingen illustraties in kleur rond kleuters in actie basisschoolkinderen acties voor gehandicapten of bejaarden klasfoto s van vroeger portretstudies van oud en jong en van vroeger en nu die komen aan het wandbord leerlingen krijgen tijd om ze te bekijken te bestuderen zelfs fase 2 leerlingen zitten in een kring leerkracht leidt jullie zijn weer drie jaar je gaat voor t eerst naar de kleuterklas ik ben de kleuterleid st er kom we vormen een treintje nu gaan we naar de zandbak het waterbekken jullie bouwen een zandkasteel nee niet met zand gooien jij bent erg ondeugend vandaag nu zijn jullie moe we gaan naar onze slaapzaal platte rust dat hebben jullie flink gedaan intussen heeft juf de tafel gedekt we gaan feest vieren want ansje hansje is jarig lang zal leven als je zelf geloofwaardig blijft meespelen worden de grootste bel hamels inderdaad als kleuters maar dat kan niet als je van te voren nooit met elkaar gespeeld hebt fase 3 bekijk nu es die en die foto s van de kleuters kies er een kleuter uit speel nu die rol in de situatie van daarnet x jij bent de kleuterleidster fase 4 variant bekijk de bejaardenfoto s de portretstudies speel de familie modael naar een model op foto opstaan ontbijt naar school en werk weer thuis een feestje fase 5 verwerking mondeling schriftelijk met tekeningen met klei mijn eerste dag op kleuterschool uit logeren bij ansje hansje modael oppassen geen cliches wel iets levensecht geen klucht wel humor geen regie van de leerkracht wel vraagstelling die tot remediering leidt geen evaluatie door de toeschouwers wel veel plezier aan het spel 268 13 3 nog eentje voor halfweg maar nu met tekstbegrip als doel fase 1 vooraf verzamelen van foto s en illustraties in kleur rond kinderen van andere nationaliteiten en rond kinderen met opvallende kenmerken ros haar hazelip tandbeugel beenbeugel blind liefst leeftijds genoten gebruik van wandbord en kijk tijd voor de leerlingen fase 2 leerkracht leidt het gesprek neem een van de kinderen met opvallende kenmerken als model beweeg je met die handicap door de ruimte laat in die rol zien datje blij verdrietig moe haastig bent fase 3 x jij blijft in je gehandicaptenrol de anderen vormen de klas y is leerkracht nu komt x op zekere dag bij jullie les volgen speel deze situatie fase 4 fase 3 wordt besproken o l v een van de deelnemers waarom deed je toen zo desnoods wordt fase 3 overgespeeld fase 5 verwerking lees de tekst uit hans dorrestijn de blauwgeruite kiel thema buitenstaanders bespreek de houding van anne janchi de klas de leraar speel deze tekst teken schrijf erover collage kan ook 14 besluit hoe beter leerlingen kunnen luisteren hoe makkelijker ze kunnen reageren dus spreken spreken veronderstelt inhoud en techniek inhoud is moeilijk bij te brengen maar niet onmogelijk techniek begint met systematische exploratie van elk individu en eindigt met juiste

klanken goede intonatie vlot tempo afgewerkte articulatie en al wat als doel vooropgesteld werd spreken kan ook non verbaal gebeuren vandaar dat gesprekspartners elkaar moeten zien het gebaar komt voor het woord maar pas op voor clichés en net zoals bij het aanleren van luistervaardigheid en luisterbereidheid is het efficiënter tien maal tien minuten te werken dan een keer honderd minuten ook hier hoe minderde leerkracht het woord voert hoe meer oefenkans de leerlingen krijgen en de toetsen de evaluatie de leerkrachten hebben het onmogelijke van deze opgave al ingezien hoe kan je iemands inhoud toetsen vooral als je van een heterogene groep van twaalfjarigen vertrekt dus geen examen in de schoolse zin over spreken wat de techniek betreft een leerkracht kan een globale indruk hebben over de juiste klank articulatie intonatie enz zoals die door een leerling uitgedrukt en gebruikt worden hier zou een globaal cijfer op zijn plaats zijn maar hoe zit het met het technisch taalgebruik binnen andere vakken daar leeft ook taal het globaal cijfer van binnen de les moet dus zeker gerevalueerd of gedevalueerd worden na informatie door de leerkrachten andere vakken en het opvoedend hulppersoneel wat niet zo eenvoudig lijkt dus liever geen toets cijfer wat nog overblijft een waardecijfer vanuit de beginsituatie bij de eerste diagnose krijgt een leerling een appreciatie voor dat ogenblik na een bepaalde periode wordt die aangevuld in positieve of negatieve zin 15 kijkvaardigheid in mini formaat luisteren en spreken hangen inhoudelijk zeer sterk met persoonlijkheid en milieu samen persoonlijkheid wordt gevormd van in de moederschoot maar is beïnvloedbaar o a via de zintuigen leerlingen kunnen dus leren smaken ruiken kijken voelen en luisteren zolang hun zintuigen intact zijn voor de leerkracht is het leren juist gebruiken dus het remedieren van zintuigelijke gebruik arbeidsintensiever dan het gebruiken vooral bij kijken is er sprake van oververzadiging 16 systematisch kijken 16 1 een mogelijke strategie in het eerste jaar stap 1 details observeren op bord in de klas in de school in de dagelijkse omgeving stap 2 mensen observeren vanuit expressiviteit naar hun uiterlijk lichaams bouw kledij gebaren houdingen en omgeving stap 3 zichzelf observeren vanuit expressiviteit naar houding lichaamstaal en reacties stap 4 details observeren op kaart plattegrond illustratie in vreemde en eigen teksten naar vorm en inhoud stijl en spelling stap 5 details observeren buiten de eigen vertrouwde omgeving stad voor plattelandskinderen en omgekeerd 16 2 en in het tweede jaar stap 1 herhalen en remedieren van leerstof eerste jaar stap 2 details observeren bij mens en dier plant en bloem stap 3 samenhang ontdekken tussen detail en geheel stap 4 details observeren bij kleine en grote illustraties van foto tot affiche stap 5 kritisch kijken naar vorm en inhoud van illustraties stap 6 kritisch kijken naar eigen vormgeving uiterlijk kledij zorg geschrift gedrag en innerlijk levensstijl stap 7 observeren en fantaseren van non fiction naar fiction zien wat er niet is 270 17 besluit leren kijken is meer een vorm van opvoeden dan van lesgeven ook hier geen klassieke evaluatie want kijken is onderdeel van andere vaardigheden wie niet goed kijkt kan niet goed schrijven lezen spreken zien is voor leerlingen meer een ontspanning tv strips dan een kans op verrijking van eigen inhoud lesmodellen baseren zich weer op expressiviteit jos van de poel jan ockegemstraat 12 2520 edegem noot 1 es leerplan staat voor leerplan nederlands eenheidsstructuur 1988 licap brussel met up to date bibliografie 271

